

P. HORVÁTH VIKTÓRIA–TÓTH BALÁZS

Két középkori tűzcsiholó a Molnár utcából

BEVEZETÉS

A középkori, kora újkori lelőhelyeinkről származó fémtárgyak tárgytipusok szerinti feldolgozása sok szempontból mindmáig elmarad más anyagtípusokétól.¹ Ezeknek a tárgyaknak a pontos korhatározása a sokáig élő formák miatt meglehetősen nehéz, ezért szükséges a jól dokumentált feltárásokból származó leletek közzététele. A fentiekén túl azért vállalkozunk két középkori tűzcsiholó bemutatására, mert ennek a tárgytipusnak a régészeti szempontú elemzése eddig még nem történt meg, noha az ásatásokon és a fémkeresős kutatások alkalmával is tekintélyes mennyiségben kerültek elő.

KUTATÁSTÖRTÉNET

A népvándorlás-, és honfoglaláskorból nagyszámú csiholót ismerünk, amelyek zárt leletegyüttesekből, különösen sírokból származnak. Ez a középkor és kora újkor során már ritkábban fordul elő. Ilyen többek között a tatárjáráshoz köthető keleti eredetű harcos sírja Muhiról,² Ellend-Nagyödör-dűlő Árpád-kori temetőjének 251.,³ a négyszállási I. számú jász temető 177.,⁴ a perkátai kun szállástemető 170.,⁵ és a dombóvár-békatói kora újkori temető 138. sírjai,⁶ valamint a nyírbalkányi, 1632-es verettel záródó pénzleletes cserépedény.⁷ Kárpát-medencei és közép-európai várak, kolostorok, települések leletanyagaiban is gyakoriak a tűzcsiholók, bár a feltárások számához képest eddig aránylag csekély mennyiségű teljes anyagközlés született. A részletközlésekbe, kutatási jelentésekbe ezek a tárgyak a legritkább esetben kerültek be, hiszen nem tartoznak a látványos, nagy érdeklődésre számot tartó leletek közé.⁸ A tűzgerjesztés eszközeinek fejlődésével Garam Éva foglalkozott,⁹ Szabó György sokat idézett tanulmánya pedig a késő középkori falusi kovács termékei között helyezte el a csiholó acélokat.¹⁰ Az elmúlt években két tanulmány született a fémkeresős gyűjtésekben található tűzcsiholókról: az egyik

¹ Ezúton mondunk köszönetet Terei Györgynek a tanulmány lektorálásáért és Tóth Zoltán Ferencnek a tárgyrajzokért.

² PUSZTAI 2011.

³ DOMBAY 1961, 148.

⁴ SELMECZI 1992, 41.

⁵ HATHÁZI 1986, 660.

⁶ GAÁL 1980, 147.

⁷ PARÁDI 1963, 216.

⁸ Részletesen ld. TÓTH 2021, 88.; TÓTH 2019, 366–385.

⁹ GARAM 2011.

¹⁰ SZABÓ 1954, 137.

Pásztó-Mátraszőlős környékéről, a másik a Tragor Ignác Múzeum gyűjteményéből származik.¹¹ A nemzetközi kutatás két nagy csiholó katalógust tart számon: az egyik egy kiállítási katalógus Miller Christy szerkesztésében,¹² a másik pedig Vittorio Cacciandra és Alessandro Cesati monográfiája.¹³

A középkori, kora újkori leletanyagokkal foglalkozó publikációk nem egységesek a tűzcsiholók típusainak, illetve részeinek megnevezésében, a néprajzi szakirodalom viszont már több mint egy évszázada konzekvensen használja. A hazai néprajztudományban már a 19. század végén megindult az érdeklődés ezzel a tárgytypussal kapcsolatban, az 1950-es évekig nagyszámú könyv és tanulmány foglalkozott vele. Herman Ottó sokat idézett művei mellett Timkó Györggyel a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Évkönyve hasábjain folytatott tudományos vitát a kérdésben.¹⁴ Herman Ottó közölt levelezéséből is egyértelmű, hogy nagy figyelmet fordított a pásztorkészségeken belül különösen a tűzcsiholóknak és kováknak.¹⁵ A fent nevezett két tudóson kívül olyan jelentős kutatók is aktívan publikáltak a témában, mint Kiss Lajos, Orosz Endre, Viski Károly, Lükő Gábor, Molnár Balázs, Kardos László, valamint H. Fekete Péter.¹⁶ Az utóbbi évtizedekben a néprajzi kutatás fókuszából kikerült ez a tárgytypus. Az elmúlt bő három évtizedből Hála József és Sz. Tóth Judit nevét emelhetjük ki. Hála hosszabban írt a tűzcsiholókhöz használt kovakövek beszerzéséről,¹⁷ Sz. Tóth pedig a díszítések kapcsán vizsgálta a csiholókat.¹⁸ A Néprajzi Múzeum új állandó kiállításának egyik termében közel 400 tűzcsiholó acélt mutatnak be, remélhetőleg ennek a gyűjteménynek a feldolgozására hamarosan sor kerülhet.

A 19-20. században több népszokást gyűjtöttek témánkra vonatkozóan. Mohácson élő délszláv lakosság körében hagyomány volt, hogy az esküvő idején a menyasszony cipőjébe tűzcsiholót tettek a rontások elkerülése végett.¹⁹ Hont vármegyében Szent Iván napjának reggelén a gyermekek körbejárták a falut, és acéllal tüzet vertek a házakban, ezáltal a ház megmenekülhet a tűzvésztől, a vetés pedig a szárazságtól.²⁰ Makó környékén az orbáncot (népnyelvben Szent Antal tüzet) úgy gyógyították, hogy acéllal és kovával rácsiholtak. Apátfalván ugyanezen betegség esetén három Antal nevű embernek kellett a bőrre rácsiholni és ráimádkozni.²¹

¹¹ TÓTH 2019.; TÓTH 2021.

¹² CHRISTY 1926.

¹³ CACCIANDRA–CESATI 1996.

¹⁴ HERMAN 1898, 62-71.; HERMAN 1899, 85-87.; TIMKÓ 1906a; TIMKÓ 1906b; HERMAN 1906; TIMKÓ 1909.

¹⁵ KOMÁROMY 1965, 74.; FÁRI–KÓHEGYI 1991, 289., 290., 294. Fári és Kóhegyi tanulmánya Herman levelezése alapján lábjegyzetben foglalkozik az 1895. évi árvízvédelmi munkák során, a gyálai átmetszés melletti magasparton talált, tűzcsiholót is tartalmazó vaseszközlelettel, amely Vályi Katalin közlése alapján 16-17. századi – ez egyelőre sajnos máig közöletlen. Itt szeretnénk megköszönni Szabó Magdolna néprajzkutatónak, hogy Herman levelezésére felhívta figyelmünket.

¹⁶ KISS 1910; OROSZ 1911; VISKI 1932; LÜKŐ 1938; KISS 1940; MOLNÁR 1943; KARDOS 1943, 184-185.; H. FEKETE 1958.

¹⁷ HÁLA 1995.

¹⁸ Sz. TÓTH 2009, 197.

¹⁹ SAROSÁCSZ 1968, 116.

²⁰ SOLYMOSSY 1933, 107.

²¹ GRYNÆUS 2008, 171.; SZIGETI 1986, 204.

A LELŐHELY

A jelen tanulmányban ismertetett csiholók lelőhelye a budapesti belvárosi Molnár utca 7-9., ahol 2017 tavaszán a középkori Pest város egy igen érdekes szelete került napvilágra.²² A feltárás során lehetőség nyílt a Duna partján elhelyezkedő telkek történetének dokumentálására a középkortól az újkorig. A közel húsz rétegből álló történeti rétegsor segítségével feltárult előttünk a terület évszázadokon átívelő, folyamatosan változó képe, amelynek fő formáló tényezője a Duna mindenkori felszínalakító tevékenysége volt.²³ A folyóparti helyszín állandó természeti fenyegetettsége miatt hosszútávú megtelepedésre alkalmatlan volt, azonban a vizet mint nyersanyagot hasznosító bőrfeldolgozó mesterek ideiglenes műhelyeit megtaláltuk a feltárás során.²⁴

A lelőhely jellegéből adódóan a feltárt tárgyi leletanyag döntő többsége a folyami hordalék-rétegekből került elő, s csak kisebb hányaduk köthető zárt régészeti objektumhoz. A több mint 2000 darab fémtárgyat számláló anyagcsoportról elmondható, hogy összetétele változatos, tág korszakhatárok jellemzik: ez felvet néhány kérdést eredetükkel, felhasználási módjukkal kapcsolatban.

A TŰZCSIHOLÓK

A Molnár utcai feltáráson két csiholó acél látott napvilágot, mindkettő egészben, és a többi fémlelet egy jelentős részéhez hasonlóan kiváló állapotban. A két tárgy egymástól kb. 10 méterre, ugyanazon zárt rétegből került elő, melyet a legkésőbbi érme a 15. század közepére keltez.²⁵

A típusba sorolással kapcsolatban – mivel a régészettudománynak ezzel kapcsolatban nincs egységesen használt nevezéktana – Kiss Lajos néprajzkutató hódmezővásárhelyi gyűjtésén alapuló besorolását lehet legjobban hasznosítani.²⁶ Attól függően, hogy az eszköznek hány csiholófelülete, azaz „talpa” van, megkülönböztet egy-, és kéttalpú csiholókat; ezen belül az alcsoportokat formai jegyek alapján érdemes felállítani.

1. KÉTTALPÚ, NÉGYSZÖGLETES CSIHOLÓ

(**1. KÉP**, LELTÁRI SZÁM: 2023.28.288.)

Ezen csiholó teljes hossza 11 cm, legnagyobb szélessége 2,9 cm. Talpai egyenesek, a talpakra merőleges csiholófelületek (alapok) enyhén íveltek. Hossztengelyében és keresztengelyében szimmetrikus. A nyílás a tárgy teljes hosszában végigfut, ezt mindkét oldalon beütött, apró félkörökkel díszítették. Rétegtani adatok alapján a 15. század közepére keltezhető.

²² A feltárásról és annak leletanyagáról: P. HORVÁTH 2018; P. HORVÁTH–F. KOMORI 2018; P. HORVÁTH 2020; GYULAI–POMÁZI–HORVÁTH 2022; P. HORVÁTH 2023.

²³ P. HORVÁTH 2023.

²⁴ P. HORVÁTH–F. KOMORI 2018; POMÁZI–HORVÁTH–RÁCZ–SZABÓ [2023].

²⁵ I. Ulászló magyar király (1440-1444). Denár utánzata H 603 vagy H 609; É.n. (1442-1443 vagy 1444); Vj.n. E: [REGIS] VNGARIE [...] / Kettős címerpajzs vágásokkal és kettőskereszttel. Meghatározta: Gálvölgyi Orsolya, segítségét ezúton is köszönjük.

²⁶ Kiss 1910, 64.

1. kép – Kéttalpú, négyszögletes csiholó. / *figure 1 – Double-sided, rectangular fire striker.*
(rajz: Tóth Zoltán Ferenc, fotó: P. Horváth Viktória / drawing by Zoltán Ferenc Tóth, photo by Viktória P. Horváth)

folyamatosan, széles körben használták egész Közép-Európában. Ennek alapján elmondható, hogy ha kontextus nélkül, feltárási adatok hiányában kerül elő, pontos korhatározása gyakorlatilag lehetetlen.

2. EGYTALPÚ, KÉT VÉGÉN HAJTOTT SZÁRÚ CSIHOLÓ

(2. KÉP, LETÁRI SZÁM: 2018.63.287.)

E csiholó teljes hossza 7,2 cm, legnagyobb szélessége 5,1 cm. Visszahajtott szárjai aszimmetrikusak, talpa teljes hosszában azonos szélességű. Rétegtani adatok alapján a 15. század közepére keltezhető.

A típus az Árpád-kortól dokumentálható: megtalálható az esztergomi Prímás-szigeti apáca-kolostor déli szárnyának korábbi, visszabontott falán feltárt tűzhelyből.³⁷ A késő középkorban is

Ezt a típust a középkor korai szakaszától kezdve használták: a 10-11. századból ismert a Vukovár – Lijeva Bara-i temető 89. sírjából,²⁷ a 12. századból a pilisi ciszterci kolostorból,²⁸ a 13. századi, csehországi Davléből,²⁹ az Árpád-korból Bodrogvécsről (Szomotor település része, Szlovákia),³⁰ a késő középkorból Barsberzencéről,³¹ Vácról,³² a sámsönházai várból.³³ A 18. századtól szintén ismert, elterjedt forma volt, még a 20. század elején is használták.³⁴ Fémkeresős kutatások során, a Nagyörzsöny környékén is előkerült hét ilyen acél, ezek korhatározása azonban régészeti kontextus nélkül bizonytalan.³⁵ Szintén a Nagyörzsöny határában, a Kecse-bérc sáncán kívül találtak olyan „szamárszűrő” csiholót, melynek nyílását beütött félkörökkel díszítették. Ennek a leletnek a kapcsán merült fel, hogy valószínűleg néprajzi korú lehet, mivel eddig ilyen díszítésű tárgyat ásatási anyagból nem ismertünk.³⁶

A párhuzamok arra utalnak, hogy ezt a csiholó-típust a 10-11. századtól a 20. század elejéig

²⁷ DEMO 2009, 106.

²⁸ HOLL 2000, 30.

²⁹ RICHTER 1982, 42. tábla.

³⁰ DÓKUS 1900, 42-43.

³¹ BUDAJ – PIREK 2017, 186, 190.

³² MIKLÓS 1991, 104.

³³ RÁCZ 2013, 73.

³⁴ TIMKÓ 1906a, 30.; KISS 1910, 66.

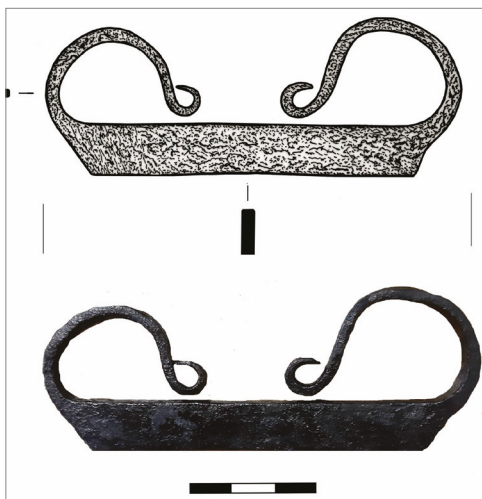
³⁵ TÓTH 2021, 98-100.

³⁶ TÓTH 2021, 94.

³⁷ LOVAG 2014, 145.

ismert volt, hisz megtalálható a pilisi ciszterci kolostor anyagában,³⁸ a négyszállási jász temető 177. sírjában,³⁹ és a Lužnice alsó folyásánál.⁴⁰ A csiholó, valamint a tűzgyújtás folyamata látható a hagenau-i (Franciaország) Szent György-templom 1496-ban készült oltárképén is (3. kép).⁴¹ A 19-20. században is elterjedt volt ez a forma, amit Timkó György „alpári acéltípusként” ismeret.⁴² A néprajzi gyűjtések során kiderült, hogy a 19-20. század fordulóján néhány esetben úgy hordták, hogy a szárvégeken kialakított fülön karikás szíjat fűztek keresztül, vagy a visszahajtott szárakat szíjazták át. Fémkeresős kutatás során a Nagybörzsöny-Gránát-réten is előkerült egy ilyen típusú csiholó acél – ez ásatási kontextus nélkül viszont nem keltezhető.⁴³ A fentiek alapján egyértelmű, hogy ezt a típust is igen sokáig, az Árpád-kortól a 20. század elejéig folyamatosan használták.

A feltárás során kovaeszköz nem került napvilágra. A kutatás során még egyértelműen nem válaszolható meg az a kérdés, hogy a középkor folyamán hogyan jutottak hozzá a tűzgyújtáshoz nélkülözhetetlen kovakövekhez. Néprajzi gyűjtésekből tudjuk, hogy a 19-20. században a vidéket járó pásztorok nagy számban gyűjtöttek őskori eszközöket erre a célra.⁴⁴ Ez a lehetőség természetesen a középkorban is adott volt, amivel bizonyosan éltek is: a muhi környékén feltárt középkori csontváz csiholója mellett őskori, „újrhasználított” kőeszközt találtak.⁴⁵ Kisebb mennyiségű kova esetében ez mindenképpen megfontolandó lehetőség, viszont a városoknak

2. kép – Egytalpú, két végén hajtott szárú csiholó.
figure 2 – One-sided fire striker with two arms.
(rajz: Tóth Zoltán Ferenc, foto: P. Horváth Viktória / drawing by Zoltán Ferenc Tóth, photo by Viktória P. Horváth)

3. kép – Egyik kezében kovakövet, a másikban egytalpú tűzcsiholót tartó alak a hagenau-i Szent György-templom egyik, 1496-ban készült oltárképének részletén (Alsó-Rajna megye, Franciaország).
figure 3 – A figure holding a flint in one hand and an one-sided fire striker in the other, on a detail of a 1496 altarpiece in the church of St George in Hagenau (Bas-Rhin, France).

³⁸ HOLL 2000, 30.

³⁹ SELMECZI 1992, 41.

⁴⁰ CHVOJKA–MENŠIK 2009, 141.

⁴¹ A kép forrása: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fr_Hagenau_Retable_de_l%27Eglise_Saint_Georges_-_d%C3%A9tail_Sainte_Famille.jpg

⁴² TIMKÓ 1906a, 14-18.

⁴³ TÓTH 2021, 104.

⁴⁴ HERMAN 1898, 64.; TIMKÓ 1906a, 31-32.; H. FEKETE 1958, 465.; RUNNELS 1994.

⁴⁵ PUSZTAI 2011, 630.

ennél valószínűleg nagyobb mennyiség kellett. A kora újkortól kezdve a hadseregek puskakovával való ellátására biztosan foglalkoztak kőeszköz-készítéssel: ezekre igen nagy tételben volt szükség.⁴⁶ Ezeknek a gyártása az 1930-as évektől az 1940-es évekig Angliában folyamatosan volt: Brandonban egy kis műhely még ekkor is készített puskakovákat, amit az afrikai országokba, valamint az Egyesült Államokba szállított.⁴⁷

ÉRTÉKELÉS

A fentiekben bemutatott két tűzcsiholó acél szerencsés lelőköörülményeinek köszönhetően fontos adalékul szolgálhat e tárgytypus hazai kutatásához és keltezési lehetőségeihez.

A két típus egykorúnak tekinthető, mert a csiholók egymástól nem messze, egy azonos, 15. század közepi érmével datált, zárt hordalékrétegből kerültek elő. Egyik tárgyon sem figyelhető meg szabad szemmel látható használati nyom vagy kopásnyom, viszont maga a kova annyira apró jelet hagy, hogy esetleges meglétére tüzetesebb vizsgálat adhatna csak bizonyosságot. Mind az egytálpú, aszimmetrikus szárakkal rendelkező, mind pedig a kéttálpú, ovális nyílású csiholótípus hosszú évszázadokig volt használatban.

Formai jegyeik vizsgálata mellett érdemes kitérni az eredetükkel, felhasználási módjukkal kapcsolatos kérdésekre is. Vajon a tárgyakat mindvégig itt, az előkerülési helyükön használták? Elveszítették vagy szándékosan dobták el őket? Meg lehet határozni az eredetüket, s ha igen, van ennek valamiféle jelentősége?

Jellege alapján valószínűsíthető, hogy a vizsgált terület az egykori partmenti városfalon kívül helyezkedhetett el, s hosszú időn át egyfajta hulladéklerakóként szolgált.⁴⁸ A háztartási hulladéktól a legegyszerűbben úgy lehetett megszabadulni, hogy a házak közötti üres területre dobták ki. Az emberek egyszerűen kihajították az ablakon, amire már nem volt szükségük, és azok további sorsával nem törődtek. A síkatorokban kialakított árkok a hulladékot összegyűjtötték, és az esővel elvezették a legközelebbi vízfolyásba. Ez volt az eltüntetés egyik legbiztosabb módja, annak ellenére, hogy tisztában lehetek azzal, hogy a szennyezett víz megbetegedéseket okoz.⁴⁹ Buda város, valamint a hét szabad királyi város jogkönyvében, illetve a soproni városi jegyzőkönyvekben számos, a hulladék eltávolítására vonatkozó rendelet maradt fenn. Ezekből kiderül, hogy azt szervezett módon szállították ki a városból, Budán többnyire a Duna partjára, ahol előbb-utóbb elmosta a víz.⁵⁰

A középkori Pest egyik hulladéklerakó helye feltehetően a mai Kossuth tér környékén volt, melynek nyomait 2012-ben, a mélygarázs építésekor Kovács Eszter dokumentálta. Véleménye

⁴⁶ TÓTH 2019, 377-378.

⁴⁷ CLARKE 1935; SKERTCHLY 1879.

⁴⁸ A vízparti hulladéklerakók még a 19. század végén is használatban voltak, ahogyan azt egy képviselői városbejárás jegyzőkönyvében olvashatjuk. A tisztasági helyzet felmérése céljából bejárt területek közül legfőképp a mai Fővám tér környéke, vagyis a Pest déli határában elhelyezkedő hulladékhegyek jelentették a legsürgetőbb problémát. A beszámoló külön kiemeli a tímárok és cserzőműhelyek erős szagú, szennyező hulladékát, melyet szintén ide hordtak. Fónagy Zoltán: „Utczai és házi szemét, canalis ürülék”: Történetek a köztisztaságról, 2. rész. URL: https://mindennapoktortene.blog.hu/2016/03/18/tortenetek_a_koztisztasagrol_2_resz. Utolsó letöltés dátuma: 2023. 08. 15.

⁴⁹ KUBINYI 1984, 642.

⁵⁰ KUBINYI 1984, 642-643; FERENCZI 2006, 142-143.

szerint a nagy mennyiségű 13-17. századi kerámiatöredéket, épülettörmeléket a városfalon belülről hordták ide.⁵¹ Figyelemre méltó Pest városi tanácsának 1686 után keletkezett intézkedése, mely kötelezte a kereskedőket, hogy a városból kifele menet egy szekér szemetet vagy törmeléket vigyenek ki a határba, a „régii mederbe”.⁵²

A folyóvíz partja kedvelt végcélja volt a lakosság által „termelt” hulladéknak, hiszen természetes elvezetésként szolgált. Egyes esetekben a part mellett húzódó sáncszerkezetet szintén előszeretettel töltötték fel hulladékkal, amint azt Ben Jervis az angliai Southamptonnál foglalkozó esettanulmányában is kimutatta.⁵³ A feltöltés mint eszköz gyakori tevékenység volt főként azokban a városokban, ahol az építkezés oldalirányban térbeli korlátokkal rendelkezett.⁵⁴ A területeket javarészt máshonnan odahordott szeméttel kevert földdel, kőtörmelékkel, építési hulladékkal emelték meg.

Összegzőképpen elmondható, hogy a területnek – akár egy időben – több funkciója is lehetett. A bőrfeldolgozó műhely a nagy vízigénye miatt települt a folyópartra, miközben a leletanyag nagyfokú heterogenitása egy folyóparti hulladéklerakót is valószínűsít. A fenti jellemzők alapján a pesti Duna-parton a késő középkorban minden bizonnyal mozgalmas, intenzív és változatos élet folyt, melynek szép bizonyítéka az itt előkerült két tűzcsiholó.

⁵¹ KOVÁCS 2017, 208.

⁵² KÁROLYI 1973, 211. A régi meder a mai Nagykörút vonalát futó Duna-ágot jelentette.

⁵³ A feltöltés leletanyagát vizsgálva JERVIS a fenti célú használat kezdetét a 14. századra tette. JERVIS 2013, 62.

⁵⁴ HAVLÍČEK et al. 2017, 269-270.

Irodalom

- BUDAJ–PÍREK 2017 ■ BUDAJ, MAREK–PÍREK, MICHAL: Nálezy z 14.-15. storocia z hradu Tekovská Breznica. In: Zbornik Slovenského Národného Múzea, 111., Archéológia, 27, (2017), p. 179-193.
- CACCIANDRA–CESATI 1996 ■ CACCIANDRA, VITTORIO–CESATI, ALESSANDRO: Fire Steels. Torino, 1996.
- CHRISTY 1926 ■ CHRISTY, Miller (szerk.): The Bryant and May Museum of Fire-making Appliances. Catalogue of the Exhibits. London, 1926.
- CHVOJKA – MENŠÍK 2009 ■ CHVOJKA, Ondřej–MENŠÍK, Petr: Nové kovové nálezy z povodí středního a dolního toku Lužnice, Archeologické výzkumy y jižních Čechách, 22, (2009), p. 137-146.
- CLARKE 1935 ■ CLARKE, Rainbird: The Flint-knapping Industry at Brandon, Antiquity, 9, (1935), p. 38-56.
- DEMO 2009 ■ DEMO, Željko: Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture.Vukovar-Lijeva Bara (X-XI. stoljeće). Zagreb, 2009.
- DÓKUS 1900 ■ DÓKUS Gyula: Árpádkori sírleletek Zemplén vármegyében, ArchÉrt, 20, (1900), p. 39-61.
- DOMBAY 1960 ■ DOMBAY János: Árpád-kori temetők Baranyában. In: JPMÉ (1960), p. 135-158.
- FÁRI – KŐHEGYI 1991 ■ FÁRI Irén–KŐHEGYI Mihály: Herman Ottó és Reizner János levelezése. In: HOMÉ, 28-29, (1991), p. 281-304.
- FERENCZI 2006 ■ FERENCZI László: Vízgazdálkodás a középkori Magyarországon. (Water management in medieval Hungary.) In: FERENCZI László–LASZLOVSZKY József–SZABÓ PÉTER (szerk.): Középkori magyar gazdaság- és pénztörténet. (Economic and monetary history of medieval Hungary.) Budapest, 2006. p. 105-152.
- GAÁL 1980 ■ GAÁL Attila: A Dombóvár-békatói XVI-XVII. századi temető. In: BÁMÉ, 10-11, (1979-1980), p. 133-223.
- GRYNAEUS 2008 ■ GRYNAEUS Tamás: Makó és környéke hagyományos orvoslása II. In: MFMÉ, 6, (2008), p. 157-222.
- GYULAI – POMÁZI–HORVÁTH 2022 ■ GYULAI Ferenc – POMÁZI–HORVÁTH Viktória: Budapest V. kerület Molnár u. 7-9. szám alatti késő középkori bőrcserző műhely mag- és termésmaradványai. BudRég 52, (2022), p. 261-290.
- H. FEKETE 1958 ■ H. FEKETE Péter: Taplókészítés csiholáshoz. Ethnographia, 69 (1958), p. 465-466.
- HÁLA 2009 ■ HÁLA József: Archaikus tűzgyújtási módok a Kárpát-medencében, különös tekintettel a kovatartalmú ásványok és kőzetek hasznosítására. In: HÁLA József: Ásványok, kőzetek, hagyományok. Történelmi és néprajzi dolgozatok. Budapest, 1995. p. 213-245.
- HATHÁZI 1986 ■ HATHÁZI Gábor: A perkáti kun szállástemető. (Előzetes beszámoló az 1986-88. évi feltárásokról), MFMÉ, (1986), p. 651-674.
- HAVLÍČEK et al. 2017 ■ HAVLÍČEK, Filip–POKORNÁ, Adéla–ZÁLEŠÁK, Jakub: Waste management and attitudes towards cleanliness in medieval Central Europe, Journal of Landscape Ecology, 10. 3, (2017), p. 266-287.
- HERMAN 1898 ■ HERMAN Ottó: Az ősfoglalkozások. Halászat és pásztorélet. Az 1898-iki évi országos ezredéves kiállítás alkalmából. Budapest, 1898.

- HERMAN 1899 ■ HERMAN Ottó: A magyar ősfoglalkozások köréből. Budapest, 1899.
- HERMAN 1906 ■ HERMAN Ottó: Az Aczél-kova-taplóról. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 7, (1906), p. 232-233.
- HOLL 2000 ■ HOLL, Imre: Funde aus dem Zisterzienserklöster von Pilis. Budapest, 2000.
- JERVIS 2013 ■ JERVIS, Ben: Rubbish and the creation of urban landscape. A case study from Medieval Southampton, UK. In: BINTLIFF, John-CAROSCIO, Marta (szerk.): Pottery and Social Dynamics in the Mediterranean and Beyond in Medieval and Post-Medieval Times. Oxford, 2013, p. 57-72.
- KARDOS 1943 ■ KARDOS László: Az Őrség népi táplálkozása. Tanulmányok az Őrség monografiájához I., Budapest, 1943.
- KÁROLYI 1973 ■ DR. KÁROLYI Zoltán: A Duna Budapeستől a déli országhatárig. In: IHRIG Dénes (szerk.): A magyar vízszabályozás története. Budapest, 1973, p. 210-221.
- KISS 1910 ■ KISS Lajos: A csiholó aczélakról. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 11, (1910), p. 63-67.
- KISS 1940 ■ KISS Lajos: A tárgyak élete. Ethnographia, 51, (1940), p. 446-453.
- KOMÁROMY 1965 ■ KOMÁROMY József: Herman Ottó levelei a Miskolci Múzeumban, In: HOMÉ, 5, (1965), p. 17-104.
- KOVÁCS 2017 ■ KOVÁCS Eszter: Újkori régészet Pesten. In: ZSIDI PAULA (szerk.): Kincsek a város alatt. Újdonságok a múltból. Budapest régészeti örökségének feltárása. Időszaki kiállítás a BTM Vármúzeumban, 2017.04.12.-2017.09.17. Budapest, 2017, p. 208.
- KUBINYI 1984 ■ KUBINYI András: Városi vízellátási problémák a középkori Magyarországon. Tsz, 27, 4, (1984), p. 636-643.
- LOVAG 2014 ■ LOVAG Zsuzsa: Az Esztergom-Prímás szigeti apácakolostor feltárása. Budapest, 2014.
- LÜKŐ 1938 ■ LÜKŐ Gábor: A hortobágyi pásztorművészet. DMÉ, 35, (1938), p. 101-130.
- MIKLÓS 1991 ■ MIKLÓS Zsuzsa: Leletmentés a középkori Vác területén (Széchenyi utca 3-7). In: KÖVÁRI Klára (szerk.): Váci könyvek 5., Vác, 1991, p. 7-108.
- MOLNÁR 1943 ■ MOLNÁR Balázs: Tűzgerjesztés taplóval. A Néprajzi Múzeum Értesítője, 35, (1943), p. 118-121.
- OROSZ 1911 ■ OROSZ Endre: Egy érdekes csiholó típusról. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 12, (1911), p. 67-69.
- P. HORVÁTH - F. KOMORI 2018 ■ P. HORVÁTH Viktória-F. KOMORI TÜNDE: Kora újkori bőrcserző műhely Pesten (V. Molnár u. 7-9). BudRég, 51, (2018), p. 267-287.
- P. HORVÁTH 2018 ■ P. HORVÁTH Viktória: Kések, olló és sarló a pesti Duna-partról. CommArch-Hung, 2018 [2020], p. 249-271.
- P. HORVÁTH 2020 ■ P. HORVÁTH Viktória: Előzetes jelentés a pesti belvárosi Molnár utca két telkének feltárásáról. AqFüz, 2020, p. 250-262.
- P. HORVÁTH 2023 ■ P. HORVÁTH, Viktória: Reconstructing the riverside of the Danube in the medieval city of Pest. ActaArchHung, 74, (2023) 1, p. 175-185.
- PARÁDI 1963 ■ PARÁDI Nándor: Magyarországi pénzleletes középkori cserépedények (XI-XVII. század). ArchÉrt, 110, (1963), p. 205-251.
- POMÁZI-HORVÁTH-RÁCZ-SZABÓ [2023] POMÁZI-HORVÁTH, Viktória-RÁCZ-SZABÓ, Katalin: A Medieval Tannery Workshop from the Riverbank of the Danube. In: Archeologisch en historisch

- leer. Bundel van het tweede Leercongres van de Lage Landen – 25 oktober Delft 2019. Archeological and Historical Leather. Proceedings of the second Leather Conference in the Low Countries – October 25th Delft 2019, megjelenés alatt
- PUSZTAI 2011 ■ PUSZTAI Tamás: Könnyűlovas harcos sírja a muhi csatából. MFMÉ, 12 (2011), p. 629-640.
- RÁCZ 2013 ■ RÁCZ Miklós: A sámsonházaai vár régészeti ásatásának és falkutatásának eredményei. Neograd. A Dornyay Béla Múzeum Évkönyve, 37 (2013), p.47-79.
- RICHTER 1982 ■ RICHTER, Miroslav: Hradiš'ko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha, 1982.
- RUNNELS 1994 ■ RUNNELS, Curtis: Tinderflints and Firemaking in the Historical Period. Lithic Technology, 19 (1994), p. 7-16.
- SAROSÁCS 1968 ■ SAROSÁCS György: Baranyai délszláv népszokások I. Karácsonyi és lakodalmi szokások a sokacoknál és bosnyákoknál, JPMÉ (1968), p. 103-122.
- SELMECZI 1992 ■ SELMECZI László: A négyzállási I. számú jáász temető. Budapest, 1992.
- SKERTCHLY 1879 ■ SKERTCHLY, Sydney B. J.: On the Manufacture of Gun-flints, the Methods of Excavating for Flint, the Age of Palaeolithic Man, and the Connection between Neolithic Art and the Gun-flint Trade. London, 1879.
- SOLYMOSSY 1933 ■ SOLYMOSSY Sándor: A vas babonás ereje. Ethnographia, 44, (1933), p. 97-117.
- SZ. TÓTH 2009 ■ SZ. TÓTH Judit: Vasművesség és népművészet. In: Nagy Zoltán–Szulovszky János (szerk.): A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében. Szombathely, 2009., p. 195-202.
- SZIGETI 1986 ■ SZIGETI György: Hagyományos népszokások Apátfalván II., MFMÉ (1986), p. 193-216.
- TIMKÓ 1906a ■ TIMKÓ György: Aczél-kova-tapló a magyarság kezén. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 7, (1906), p. 11-34.
- TIMKÓ 1906b ■ TIMKÓ GYÖRGY: Khinai és turkesztáni tűzszerszám-késztségek a M. N. Múzeum Néprajzi Osztályában. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 7, (1906), p. 152-157.
- TIMKÓ 1909 ■ TIMKÓ György: Ujabb tűzcsiholó aczélok a M. N. Múz. Néprajzi Osztályáról. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 10, (1909), p. 23-29.
- TÓTH 2019 ■ TÓTH Balázs: Fémleletek Pásztó–Mátraszőlős térségéből II. Adatok a középkori és kora újkori tűzcsiholók tipológiájához. Neograd. A Dornyay Béla Múzeum Évkönyve, 42, (2019), p. 366-385.
- TÓTH 2021 ■ TÓTH Balázs: Tűzcsiholók a váci Tragor Ignác Múzeum régészeti gyűjteményéből. StComit, 39, (2021), p. 88-111.
- VISKI 1932 ■ VISKI Károly: Tapló, acél, tűzgyújtás. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője, 24, (1932), p. 84-86.

Two Medieval Fire Strikers from Molnár Street, Budapest

In this paper, the authors' aim is to present the cultural-historical significance of an undeservingly forgotten type of object, the fire striker, of which two pieces were found in the heart of the medieval city of Pest.

Despite the fact that fire strikers are among the most common finds of medieval settlements either on excavations or during metal detecting surveys, the archaeological analysis of this type of artefact is currently missing from the research. From the Migration Period and the Hungarian Conquest Period, several fire strikers are known, mainly excavated from graves. This custom generally disappeared during the Middle Ages and the Early Modern Age, when fire strikers appear mainly in the archaeological material of castles, monasteries and settlements in the Carpathian Basin.

In Hungarian ethnographical research, from the end of the 19th century until the 1950s many books and papers were published dealing with this type of object. The Hungarian Museum of Ethnography has a collection of nearly 400 fire strikers; however, their analysis has not yet been carried out.

Due to the lucky finding circumstances of the two objects presented above, they can serve as an important addition to the research of the type, including its dating possibilities. They were found not far from each other, from the same sediment layer dated with a coin from the middle of the 15th century, so that the two types can be considered contemporaneous.

Were the objects used here, in the place where they were found? Were they lost or intentionally discarded? Can their origin be determined, and if so, is it of any significance?

